

Attac ry:n asiantuntijalausunto koskien valtioneuvoston E-selvitystä E 43/2013 vp (TTIP-sopimusneuvottelut) täydentäviä E-jatkokirjeitä EJ 19/2015 vp (Investointisuoja) ja EJ 25/2015 vp (Taustaselvitykset neuvottelutilanteesta)

Attac kiittää mahdollisuudesta kommentoida käsiteltävää asiaa. Jaamme lausuntomme neljään asiakohtaan: 1) TTIP:n yleinen merkitys; 2) muutokset investointisuojaan; 3) sääntelyn yhteensovittaminen; ja 4) Attacin kanta TTIP-sopimukseen.

1. TTIP:n yleinen merkitys

Transatlanttisten kauppaja- ja investointikumppanusneuvotteluiden varsinainen oikeutus pohjautuu oletukseen kaupan lisävapauttamisen tuomista hyödyistä. Taustalla on EU:n osalta pitkään jatkunut huono talouskehitys ja huoli varsinkin Kiinan nousun vaikutuksista (jonne yhä suurempi osuus EU:n viennistä on mennyt). EU:n ja Yhdysvaltojen välinen kauppa on jo vapaata ja tullit alhaisella tasolla, joten jopa 80% TTIP:n oletetuista taloushyödyistä arvioidaan tulevan tulleihin ja tariffeihin liittymättömien kaupanesteiden purkamisesta ¹.

Vaikutusarvio, johon odotukset TTIP-sopimuksen taloudellisista hyödyistä pitkälti pohjaavat (CEPR 2013), ei kuitenkaan todellisuudessa anna taloushyödyistä kovin vaikuttavaa kuvaa. Talouskasvun osalta selvityksessä arvioidaan kasautuvia kokonaisvaikutuksia yli kymmenen vuoden ajalle eli vuoteen 2027 asti. Lopputulosta verrataan IMF:n perusskenaarioon. Selvityksen eri (kaupan lisävapauttamisen) skenaarioissa kasvulupaukset ovat itse asiassa hyvin pieniä. Kaikkein "kunnianhimoisimmassakin" skenaariossa lähivuosien vaikutukset BKT-kasvuun olisivat vuositasolla vain noin 0,05% (oletuksen mukaan vuoteen 2027 mennessä talous kasvaisi kumulatiivisesti vuonna 2027 0,48% enemmän kuin se muuten tekisi verrattuna IMF:n ennusteeseen – tosin tämä IMF:n ennustekin on jo osoittautunut ylioptimistiseksi, sillä uuden globaalin rahoitusmarkkinakriisin odotetaan alkavan vuonna 2016).

Edes uudempi, Yhdysvaltain kauppakamarin tilaama TTIP-selvitys² ei kykene osoittamaan sopimuksesta merkittäviä hyötyjä. WTI:n raportin tulokset – ja puutteet – ovat hyvin yhteneväisiä CEPR:in raportin kanssa. Yksi selvitysten suurimmista puutteista on se, etteivät ne huomioi lainkaan sopimuksesta seuraavia kuluja, vaan ainoastaan sen mahdolliset taloushyödyt. Tuorempi selvitys eroaa aiemmasta raportista kuitenkin siinä, että se vaikenee sopimuksen vaikutuksista tuontiin ja työllisyyteen.

Attacin mukaan tällaisella pohjalla olevat kasvulupaukset ovat täysin riittämätön peruste ryhtyä neuvotteluihin, jotka vaarantavat kansallisen itsemääräämisoikeuden sekä vapauden demokraattiseen päätöksentekoon ja ympäristöä ja kansalaisia suojaavaan sääntelyyn. Keväällä 2014 julkaistussa, 51 suomalaistutkijan allekirjoittamassa julkilausumassa kauppasopimuksen taloushyötyjä pidetään yliarvioituina. Julkilausumassa myös huomautetaan, ettei taloudellisten hyötyjen laskeminen uskottavasti ole edes mahdollista.³

CEPR:in raportti, samoin kuin muut samaan metodologiaan pohjaavat vaikutusarviot (Ecorys 2009, ja CEPII 2013), ovat saaneet osakseen myös kansainvälisesti paljon kritiikkiä (esim. ÖFSE 2014⁴). Toisella mallinnuksella tehdyn arvion mukaan EU:n nettovienti vähenisi, BKT alenisi, työttömyys lisääntyisi (etenkin Pohjois-Euroopassa) ja työntekijöiden tulot putoaisivat. Lisäksi verotulot vähenisivät ja rahoitusmarkkinoiden epävakaus ja epätasapainot lisääntyisivät.⁵

Attac ei näin ollen näe, että TTIP-neuvotteluiden julkisesti esitetty perustelu olisi vakuuttava. Sopimuksen taloudelliset vaikutukset olisivat parhaassa tapauksessa olemattomat ja pahimmassa tapauksessa merkittävän negatiiviset.

2. Muutokset investointisuojaan

Järjestettyään TTIP-sopimuksen sijoittajansuojasta julkisen konsultaation keväällä 2014 – ja vastaanotettuaan sitä kautta valtaisan määrän kritiikkiä sijoittajansuojaosiota kohtaan (150 000 vastaajasta 97 % vastusti koko sijoittajansuojan sisällyttämistä sopimukseen) – Euroopan komissio teki vuonna 2015 investointisuojan riitojenratkaisumekanismista uuden esityksen.

Aiemmin esitetyn ISDS-mekanismiin (investor-to-state dispute settlement) tilalle esitetään nyt ICS-järjestelmää (the Investment Court System), joka kuitenkin pitää sisällään pitkälti samoja ongelmia kuin ISDS.⁶ Attacin mielestä ICS-esitys:

(a) sivuuttaa yleisen mielipiteen: se ohittaa täysin julkisessa konsultaatiossa esiin tuodun kritiikin, jonka mukaan koko investointisuoja ei haluta TTIP-sopimukseen. Lisäksi se sivuuttaa yli kolmen miljoonan ihmisen allekirjoittaman (itseorganisoidun) eurooppalaisen kansalaisaloitteen, jossa vaaditaan koko sopimusneuvottelujen keskeyttämistä.

(b) laajentaisi merkittävästi riitojenratkaisun alaa, lisäten unioniin ja sen jäsenmaihiin kohdistuvien korvausvaateiden todennäköisyyttä.

(c) vahvistaa sen tosiasian, että riitojenratkaisumekanismia ei EU–Kanada-sopimuksen (CETA) osalta muutettu merkityksellisellä tavalla ja että CETA:a ei näin ollen tule ratifioida.

(d) ohittaa kritiikin olennaisimman osan eli sen, ettei koko riitojenratkaisumekanismia tarvita.

Muutokset, joita riitojenratkaisumekanismiin on tehty, eivät korvaa järjestelmän perimmäisiä ongelmia, eli sitä että:

- Se antaisi ylikansallisille sijoittajille erityisen oikeuden asettua kansallisen lainsäädännön yläpuolelle ja haastaa valtioita riitojenratkaisuelimeen. Tämä tekisi niiden asemasta epäyhdenvertaisen kansallisiin toimijoihin nähden. Näin ollen "syrjimättömyydellä" perusteltu järjestelmä nimenomaan suosisi ylikansallisia yrityksiä paikallisten sijoittajien ja tavallisten ihmisten kustannuksella.
- Riitojenratkaisuelimen käsittelyissä pätsivät eri säännöt kuin kansallisen oikeusjärjestelmän puitteissa – kansallisten lakien tai perustuslakien sijaan tuomiot perustuisivat investointisopimuksessa määriteltyihin sijoittajansuojan standardeihin.
- Ylikansallisille yhtiöille annettaisiin yksipuolisesti oikeuksia valtioita vastaan, mutta ei asetettaisi mitään velvollisuuksia, esimerkiksi kunnioittaa ihmisoikeuksia tai demokratiaa. Yhtiöiden ”oikeudesta voittoihin” tulisi ikään kuin fundamentaalinen oikeus, joka ylittäisi demokratian ja muut arvot ja normit.
- Riitojenratkaisu tarjoaisi ulkomaisille sijoittajille keinon painostaa suvereneja valtioita. Valtiot ja EU saattaisivat pidättyä muuttamasta sääntelyään korvausvaateiden pelossa. Riitojenratkaisu voisi näin jäädyttää tai heikentää demokraattista päätöksentekoa.

EU:n esitys sijoittajansuojasta ylläpitäisi ulkomaisten sijoittajien kohtuuttomia oikeuksia monin tavoin. Vaikka komissio väittää, ettei TTIP-sopimus puuttuisi valtioiden sääntelyoikeuteen, se ei käytännössä pidä paikkansa. Oikeus sääntelyyn olisi esityksen mukaan rajattu vain "tarpeelliseen" sääntelyyn, ja tulkinta "tarpeellisen" ja "liiallisen" sääntelyn välillä kuuluisi riitojenratkaisutribunaalille. Tribunaalilla puolestaan olisi taloudellinen houkutus tehdä tuomioita sijoittajien hyväksi, sillä siten ne pysyisivät halukkaina työllistämään riitojenratkaisutribunaalia myös jatkossa. Vaikka komissio olisi voinut turvata valtioiden sääntelyoikeuden muotoilulla, että julkisen edun nimissä tehtävä sääntely ei muodosta rikkomusta investoijien oikeuksia kohtaan, se ei ole sitä tehnyt.

Attac ei näe, miksi investointisuoja sopimus ylipäänsä olisi tarpeellinen. Tutkimusten mukaan investointisuoja sopimukset eivät lisää investointien määrää, mutta voivat ohjata niitä väärin.

3. Sääntelyn yhteensovittaminen

TTIP-neuvotteluiden lähtökohtana on, että EU:n ja Yhdysvaltojen erilaiset lait ja määräykset aiheuttavat yrityksille suuria kustannuksia. Siksi lakeja ja määräyksiä pitää sovittaa yhteen. Lisäperusteena sääntelyn yhteen sovittamiselle käytetään Kiinaa. Kun EU ja Yhdysvallat sopivat yhtenevistä säännöistä, on todennäköistä, että myös muut omaksuvat näitä sääntöjä. Yhdysvallat ja EU toimisivat sääntöjen asettajana pikemminkin kuin niiden omaksujana globaalissa mittakaavassa.

Ongelmana on kuitenkin se, että oikeusvaltioperiaatteen ja demokratian periaatteen mukaan lait tehdään ja hyväksytään sitä varten valituissa parlamenteissa. Lakien säätäminen on poliittinen

prosessi. Prosessia ohjaavat monet periaatteet, jotka koskevat asiakirjojen julkisuutta, julkista keskustelua, valiokuntatyöskentelyä, äänestämistä ja hyväksymistä, ja niin edelleen. TTIP-sopimuksen sääntely-yhteistyö kuitenkin siirtäisi valtaa transatlanttiselle sääntely-yhteistyöelimelle ja elimen "virallisina neuvonantajina" toimiville suuryrityksille ja niiden etujärjestöille.⁷ Sääntely-yhteistyöelimen perustoiminnaksi suunniteltu "varhainen varoitus" palvelisi yritysten etua siten, että ne kansallisista tai EU-tasoisista sääntelyhankkeista kuullessaan voisivat alkaa joko painokkaaseen lobbaamiseen tai ICS-haasteen valmisteluun.

Euroopan komissio on toistuvasti luvannut, ettei ”korkeaa terveyden, turvallisuuden, kuluttajien, työntekijöiden tai ympäristön suojan tasoa EU:ssa ja Suomessa ei heikennetä”. Tällaista lupaus kukaan ei kuitenkaan pysty oikeasti antamaan, sillä sääntely-yhteistyöosion vuoksi sopimuksesta on tulossa niin kutsuttu "elävä sopimus" – sopimus, jonka sisällön ei ole tarkoituskaan olla lopullinen sen allekirjoitushetkellä.

Yleisenä sääntönä voi sanoa, että Yhdysvalloissa rahoitusmarkkinoiden sääntely on Euroopan unionia korkeammalla tasolla, mutta kaikilla muilla alueilla Yhdysvaltojen sääntely on alhaisemmalla tasolla. Siinä määrin kuin järjestelmiä pyritään harmonisoimaan, tarkoittaa se väistämättä kompromissia kahden position välillä. EU:n osalta tämä ei useimmilla alueilla voi tarkoittaa muuta kuin standardien alenemista. Suuryhtiöt lobbaavat aktiivisesti Brysselissä saadakseen komission laskemaan standardeja ja vähentämään sääntelyä. Kauppaneuvottelut ovat oiva tapa tämän tavoitteen toteutumiseen.

Sen päättäminen, mikä on pelkkää teknistä harmonisointia, ja mikä taas lakien poliittista uudelleen kirjoittamista, kuuluu demokraattisille elimille. Nyt komission kauppaosaston virkamiehet tekevät tätä arviointia yhdessä Yhdysvaltain liittovaltion viranomaisten kanssa. Attac katsoo, että prosessi ei ole legitiimi.

4. Attacin kanta TTIP-sopimukseen

Attacin näkemys on, että TTIP:stä (ja CETA:sta) on luovuttava ja vastaavat muut sopimukset on arvioitava uudelleen. Tästä ei kuitenkaan seuraa, etteikö tarvittaisi uusia maailmanlaajuisia neuvotteluja koskien kaupan, investointien ja rahoituksen sääntelyä. Maailmantalous on jälleen kerran ajautumassa uuteen globaaliin kriisiin, joka on kaiken perusteella edellistäkin vakavampi. Kriisi osoittaa, kuinka olennaisen tärkeää olisi saada uusi asialista neuvottelupöytä.

Esimerkiksi yhtiöiden ja suorien investointien globaaleja hallintajärjestelmiä tarvitaan, mutta niiden lähtökohdana täytyy olla laillisuusperiaate, oikeuksien ja velvollisuuksien symmetria, moniarvoisuus, demokratia sekä sosiaalisesti ja ekologisesti kestävä kehitys. YK:ssa tällaista tärkeää työtä teki poikkikansallisten yhtiöiden keskus, the United Nations Centre on Transnational Corporations (UNCTC), joka luotiin vuonna 1974. Keskus lopetettiin Yhdysvaltain hallituksen aloitteesta ja ideologisista syistä vuonna 1993, mutta sen työ on osin jatkunut UNCTAD:in

(Yhdistyneiden kansakuntien kauppaja kehitysjärjestö) suojissa.

Näiden elinten tutkimuksista, ehdotuksista ja suosituksista löytyy suuri määrä ideoita neuvotteluille, joiden tavoitteena on kokonaisuuden ja kansalaisten hyvä, yhtiöiden vallan, voittojen ja erityisten itsekeskeisten pyrkimysten sijasta.

Lisätietoja,

Marissa Varmavuori (VTM)
marissa.varmavuori@gmail.com
+358 505422067

Attac ry.
Hämeentie 48
00500 Helsinki
attac@attac.fi
www.attac.fi

Viitteet

- 1) Centre for Economic Policy Research (2013) Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment. An Economic Assessment
- 2) World Trade Institute (2016) TTIP and the EU Member States
- 3) Tutkijoiden julkilausuma (2014) <https://ttipjulkilausuma.wordpress.com/>
- 4) ÖFSE (2014) Assessing the Claimed Benefits of the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)
- 5) Global Development and Environment Intitute (2014) The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability
- 6) Seattle to Brussels Network (2015) ISDS: Courting foreign investors
- 7) Corporate Europe Observatory (2015) Public Services Under Attack

Attac ry
Hämeentie 48
00500 Helsinki
Finland

attac@attac.fi
www.attac.fi

